

URSZULA STAŚKIEWICZ

Obowiązek obrony Ojczyzny w świetle polskich regulacji prawnych

Homeland Defense Duty in the Light of Polish Legal Regulations

Abstract

The changing security situation has led to the hastening of Poland's efforts to introduce adequate legal solutions concerning homeland defense, taking into account the modern reality. The Homeland Defense Act of March 11 2022, largely focuses on the issue of mandatory military service while introducing a new mechanism for the acquisition of additional funds for arming and modernizing the Polish Armed Forces. However, this paper examines the changes in Polish regulation concerning the homeland defense duties of all citizens, including those defined as civilians rather than soldiers. The paper muses on the nature of homeland defense as defined by the law in force and on the homeland defense duties imposed on citizens by the Defense Act of March 11 2022.

SŁOWA KLUCZOWE: Obrona Ojczyzny, Polska, bezpieczeństwo narodowe   **KEYWORDS:** homeland defense, Poland, national security

URSZULA STAŚKIEWICZ – doktor nauk społecznych w dyscyplinie nauk o obronności, Europejska Wyższa Szkoła Prawa i Administracji w Warszawie, ORCID – 0000-0001-8321-8088, e-mail: staskiewiczurszula@wp.pl

1 | Wstęp

Do 2022 r. głównym aktem prawnym w zakresie powszechnego obowiązku obrony była w Polsce ustawa z czasów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej^[1]. Po 1989 r. podlegała ona wielokrotnie nowelizacji (powstało do niej 125 aktów zmieniających, 14 informacji o tekście jednolitym i 1024 aktów wykonawczych), niemniej stworzona została przez władze sowieckie. Dodatkowo, przy zmieniającej się rzeczywistości przełomu XX i XXI w., jej postanowienia nie spełniały swojej roli i przestało wystarczać zmienianie treści poszczególnych jej artykułów, a pojawiła się potrzeba stworzenia tego aktu na nowo, co wielokrotnie było podnoszone zarówno przez prawników, jak i specjalistów w zakresie bezpieczeństwa i obronności państwa^[2]. Niemniej dopiero po 33 latach od wolnych wyborów uchwalono nową ustawę dotyczącą sfery obronnej.

Jednakże pomimo faktu, że poprzednia ustawa obowiązywała zdaniem wielu zbyt długo (przez 55 lat) i zawierała regulacje archaiczne oraz nieprzystające do obecnych potrzeb Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej^[3], nie można zaprzeczyć, że Rzeczpospolita od lat dziewięćdziesiątych XX w. poczyniła ogromne zmiany w polityce bezpieczeństwa i obrony. Już w 1990 r. powstała Doktryna Obronna Rzeczypospolitej Polskiej^[4], a do 2022 r. powstało siedem strategii odnoszących się do kwestii bezpieczeństwa i obronności państwa^[5], a także dokumenty koncepcyjne^[6] i liczne

---

¹ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej; nazwa wcześniejsza: Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 372 ze zm.).

² Waldemar Kitler, „Pojęcie i zakres prawa obronnego”, [w:] *Prawo obronne Rzeczypospolitej Polskiej w zarysie*, red. Małgorzata Czuryk, Waldemar Kitler (Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie, 2014), 28-29.

³ Uzasadnienie do projektu ustawy o obronie Ojczyzny, Sejm IX Kadencji, Druk Sejmowy nr 2052, s. 1.

⁴ Doktryna Obronna Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona Uchwałą Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1990 r. w sprawie doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej, MP 1990, nr 9, poz. 66.

⁵ Strategia Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, 2000; Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej, 2000; Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2003; Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2007; Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej, 2009; Strategia sektorowa do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2014; Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2020.

⁶ Koncepcja Obronna Rzeczypospolitej Polskiej, 2017.

raporty^[7] ukazujące proces transformacji Polski z państwa nieposiadającego własnej strategii w dziedzinie bezpieczeństwa (jak to określił Stanisław Koziej, „stanu ubezwłasnowolnienia”^[8]) do państwa posiadającego samodzielność strategiczną.

Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny^[9] może nie jest aktem przełomowym, jednak niewątpliwie wyczekiwany i potrzebnym. W niniejszej publikacji postanowiono szerzej przyjrzeć się obowiązkowi obrony Ojczyzny w świetle rozwiązań zamieszczonych w nowej ustawie. Pojawiające się w przestrzeni publicznej pytania^[10] wymagają bowiem odpowiedzi i dokonania pewnego rodzaju naukowego uporządkowania. Należy przede wszystkim odpowiedzieć na pytanie, czym w świetle aktualnie obowiązującego prawa jest obowiązek obrony Ojczyzny i jakie obowiązki w zakresie obrony Ojczyzny nakłada na obywateli ustawa o obronie Ojczyzny. Analizując stosowne przepisy, można postawić tezę, że regulacje zawarte w omawianej ustawie oraz w aktach wykonawczych do niej, w sposób bardzo konkretny określają w jaki sposób i na jakich zasadach obywatele wypełniają swój obowiązek wobec Ojczyzny w czasie pokoju, kryzysu oraz wojny. Jednak wciąż pozostają obszary, które wymagają dodatkowych informacji i ustandaryzowania. Dodatkowo, należy wziąć pod uwagę fakt, że pomimo konstytucyjnego obowiązku obrony Ojczyzny, który obejmuje wszystkich obywateli, ustawa o obronie Ojczyzny stosuje wyłączenia, a tym samym wciąż pozostawia konkretne grupy społeczne bez odpowiedzi na pytanie jakie działania pozwolą na wypełnienie tego obywatelskiego obowiązku nie tylko w czasie pokoju, ale również w razie ogłoszenia mobilizacji.

Ze względu na fakt, że temat ten jest niezwykle szeroki, niniejsza publikacja stanowi jedynie zarys podjętej problematyki i wstęp do kolejnych, pogłębionych badań.

---

⁷ Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego RP, 2013. Dokument zawiera diagnozę kondycji bezpieczeństwa Polski, prognozę jej zmian, proponuje odpowiedzi na pytania, jak zapewniać bezpieczeństwo w zmieniających się warunkach. Powstała na podstawie niejawnego Raportu wykonanego po Strategicznym Przeglądzie Bezpieczeństwa Narodowego.

⁸ Stanisław Koziej, „Obronność Polski w warunkach samodzielności strategicznej lat 90. XX wieku”, [w:] *Bezpieczeństwo Narodowe*, nr 21 (Warszawa: Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, 2012), 19.

⁹ T.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 248 ze zm.; dalej: u.o.o.

¹⁰ <https://www.rp.pl/polityka/art40076601-czy-w-polsce-wroci-pobor-do-wojska-wladyslaw-kosiniak-kamysz-zasadnicza-sluzba-wojskowa-tylko-zawieszona> [dostęp: 20.08.2024].

2 | Podleganie obowiązkowi obrony Ojczyzny i realizacja zadań z zakresu obronności państwa

Obowiązek obrony Ojczyzny dotyczy wszystkich obywateli, co wynika wprost z art. 85 Konstytucji RP, zgodnie z którym obowiązkiem obywatela polskiego jest obrona Ojczyzny (ust. 1). Zakres obowiązku służby wojskowej określa ustawa (ust. 2), natomiast obywatel, któremu przekonania religijne lub wyznawane zasady moralne nie pozwalają na odbywanie służby wojskowej, może być obowiązany do służby zastępczej na zasadach określonych w ustawie (ust. 3).

Ustawą, do której odsyła Konstytucja RP, jest w szczególności ustawa o obronie Ojczyzny, w której jasno zostało wyrażone, że obowiązkowi obrony Ojczyzny podlegają obywatele polscy zdolni ze względu na wiek i stan zdrowia do wykonywania tego obowiązku. Obywatel polski będący równocześnie obywatelem innego państwa nie podlega obowiązkowi obrony, jeżeli stale zamieszkuje poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej (art. 3 ust. 1). Ustawa wprowadza zatem ograniczenia zdrowotne oraz wiekowe dotyczące podlegania obowiązkowi obrony Ojczyzny, a także dopuszcza wyłączenia z tego obowiązku wobec osób, które posiadają kilka obywatelstw.

Niemniej, mając na uwadze fakt, że Konstytucja RP, jako akt nadrzędny, nie wprowadziła takich ograniczeń czy wyłączeń, należy uznać, że dotyczą one jedynie wymienionych enumeratywnie konkretnych obowiązków, tj.

1. pełnienia służby wojskowej,
2. wykonywania obowiązków wynikających z nadanych przydziałów mobilizacyjnych i pracowniczych przydziałów mobilizacyjnych,
3. pełnienia służby w jednostkach zmilitaryzowanych,
4. wykonywania świadczeń na rzecz obrony.

Te rozważania mają potwierdzenie w art. 7 u.o.o., w którym nie pojawia się już żadne ograniczenie dotyczące realizacji zadań z zakresu obronności, za to pojawia się stwierdzenie, że realizacja zadań z zakresu obronności państwa należy do wszystkich organów władzy i administracji rządowej oraz innych organów i instytucji państwowych, organów samorządu terytorialnego, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i innych podmiotów, a także do każdego obywatela, w zakresie określonym w ustawach.

Mając powyższe na uwadze, należy uznać, że w myśl ustawy realizacja zadań obronnych jest czymś innym niż obowiązek obrony Ojczyzny, niemniej oba te pojęcia mieszczą się w konstytucyjnym rozumieniu wypełnienia obywatelskiego obowiązku obrony Ojczyzny.

3 | Służba wojskowa

Ze względu na fakt, że podstawowym sposobem spełniania obowiązku obrony Ojczyzny jest pełnienie służby wojskowej (art. 4 ust. 1 u.o.o.), należy zwrócić uwagę, że obowiązkowi temu podlegają wszyscy obywatele (nie tylko mężczyźni, wbrew powszechnej opinii) w wieku 18-60 lat (w niektórych przypadkach do 63 roku życia), co wynika z art. 5 ust. 1 u.o.o. Wyłączeniu podlegają osoby, które ze względu na stan zdrowia nie są w stanie tej służby pełnić (w tym odbycia służby zastępczej), a także osoby sprawujące opiekę nad dziećmi do lat 8 (do lat 18, jeżeli osoby te wspólnie z nimi zamieszkują i opieki tej nie można powierzyć innym osobom), sprawujące opiekę nad osobami obłożnie chorymi, niepełnosprawnymi i osobami, wobec których orzeczono całkowitą niezdolność do pracy. Wyłączeniu podlegają także kobiety w ciąży oraz w okresie 6 miesięcy po porodzie.

Służbę wojskową można pełnić w formie czynnej lub w rezerwie. W formie czynnej pełni się ją w formie: zasadniczej służby wojskowej (dobrowolnej lub obowiązkowej); terytorialnej służby wojskowej; służby w aktywnej rezerwie w dniach tej służby oraz w dniach odbywania ćwiczeń wojskowych w ramach pasywnej rezerwy; zawodowej służby wojskowej (na stanowisku służbowym, w dyspozycji lub w uczelni wojskowej, szkole podoficerskiej, centrum szkolenia, ośrodka szkolenia, w których pobiera naukę); służby w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny. Służba wojskowa w rezerwie przybiera postać aktywnej rezerwy (tzw. AR) lub pasywnej rezerwy (tzw. PR).

W 2009 r. zawieszono obowiązkową zasadniczą służbę wojskową^[11], co w dyskursie społecznym niesłusznie uznano za jej zniesienie^[12]. Wybuch konfliktu zbrojnego na wschodzie Europy, problemy na granicy polsko-białoruskiej oraz ogólnoświatowa sytuacja bezpieczeństwa wywołała poruszenie obywateli RP i obawy o poziom przygotowania obronnego Polski i Polaków oraz pytania o ewentualne odwieszenie obowiązkowej zasadniczej służby wojskowej. Warto w tym miejscu wskazać, że zgodnie z badaniami przeprowadzonymi w 2024 r. przez UCE Research na zlecenie Business Insider Polska, 42,3% respondentów odpowiedziało twierdząco na pytanie „Czy w obliczu obecnej sytuacji geopolitycznej w naszym regionie popiera Pan/Pani przywrócenie obowiązkowej służby wojskowej w Polsce?” (20,6% odpowiedziało „zdecydowanie tak”, a 21,7% udzieliło odpowiedzi „raczej tak”)^[13].

W świetle aktualnie obowiązujących przepisów czas trwania obowiązkowej zasadniczej służby wojskowej wynosi 9 miesięcy (art. 153 ust. 1 u.o.o.) i jest ona pełniona z uwzględnieniem potrzeb Sił Zbrojnych, a obowiązek pełnienia zasadniczej służby wojskowej wprowadza Prezydent RP, na wniosek Rady Ministrów (art. 152 ust. 2 u.o.o.). Sposób odbywania obowiązkowej zasadniczej służby wojskowej reguluje zaś rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 7 marca 2024 r. w sprawie sposobu odbywania obowiązkowej zasadniczej służby wojskowej^[14].

Niezależnie jednak od decyzji dotyczącej rozwoju Sił Zbrojnych RP i obowiązkowej zasadniczej służby wojskowej, wszyscy obywatele polscy, którzy ukończyli 18 lat życia, podlegają rejestracji (na potrzeby prowadzenia ewidencji wojskowej oraz prowadzenia kwalifikacji wojskowej) prowadzonej przez wójta (we właściwych przypadkach burmistrz lub prezydent miasta) właściwego do miejsca pobytu. Prowadzenie takiej rejestracji nie wymaga zgłoszenia się, zgody ani powiadomienia osoby, która jest rejestrowana (art. 53 ust. 1 i 2 u.o.o.).

Obowiązkowi stawienia się do kwalifikacji wojskowej podlegają mężczyźni, którzy w danym roku kalendarzowym kończą 19 lat życia (art. 59 ust. 1 u.o.o.). Poddane obowiązkowi stawienia się do kwalifikacji wojskowej

¹¹ Na podstawie ustawy z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 22, poz. 120).

¹² <https://lublin.naszemiasto.pl/koniec-obowiazkowej-sluzby-wojskowej/ar/c1-2966810> [dostęp: 24.06.2024].

¹³ <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/obowiazkowa-sluzba-wojskowa-coraz-wiecej-polakow-chce-jej-przywrocenia/g42xgr9> [dostęp: 05.08.2024].

¹⁴ Dz. U. z 2024 r., poz. 371.

mogą być także kobiety posiadające kwalifikacje przydatne do służby wojskowej oraz pobierające naukę w celu uzyskania tych kwalifikacji (art. 60 ust. 1 u.o.o.). Kwalifikacja ma na celu wprowadzenie danych do ewidencji wojskowej oraz określenie zdolności do pełnienia służby wojskowej przez obywateli Rzeczypospolitej Polskiej (art. 56 ust. 1 u.o.o.).

Kwestie terytorialnej służby wojskowej reguluje w znacznej mierze rozdział 5 ustawy o obronie Ojczyzny. Ten rodzaj służby pełnią żołnierze OT (Obrony Terytorialnej) w jednostkach wojskowych i związkach organizacyjnych Wojsk Obrony Terytorialnej oraz w Dowództwie Wojsk Obrony Terytorialnej. Jej cechą charakterystyczną jest fakt, że może być pełniona dyspozycyjnie albo rotacyjnie. Jak wskazano w art. 171 ust. 2 u.o.o., terytorialną służbę wojskową żołnierz OT pełni rotacyjnie w jednostce wojskowej albo innym miejscu określonym przez dowódcę jednostki wojskowej w określonych przez dowódcę jednostki wojskowej dniach służby, co najmniej raz w miesiącu przez okres dwóch dni w czasie wolnym od pracy. W pozostałe dni żołnierz OT pełni służbę dyspozycyjnie, tj. przebywa poza jednostką wojskową jednak pozostaje w gotowości do stawienia się do służby w terminie i miejscu wskazanych przez dowódcę jednostki wojskowej. Czas trwania terytorialnej służby wojskowej wynosi od roku do sześciu lat jednak może być przedłużony (na wniosek lub za zgodą żołnierza OT).

Służba w aktywnej rezerwie w dniach tej służby oraz w dniach odbywania ćwiczeń wojskowych w ramach pasywnej rezerwy to kolejna forma pełnienia czynnej służby wojskowej. Służbę w aktywnej rezerwie pełni się w jednostkach wojskowych i związkach organizacyjnych na etatach przewidzianych dla tej służby. Pełni się ją raz na kwartał jednorazowo, przez co najmniej 2 dni w czasie wolnym od pracy oraz jednorazowo, przez 14 dni, co najmniej raz na 3 lata (art. 243 ust. 1 u.o.o.). Natomiast służbę w pasywnej rezerwie pełni się poprzez odbywanie ćwiczeń wojskowych, których czas nie może przekraczać łącznie 90 dni w ciągu roku, przy czym żołnierz pasywnej rezerwy może odbywać ćwiczenia wojskowe trwające do 24 godzin nie więcej niż 3 razy w roku, a pozostałe ćwiczenia raz w roku (art. 251 u.o.o.). Wyjątkiem są ćwiczenia, które polegają na udziale w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków oraz udziale w akcjach poszukiwawczych i ratowniczych, gdyż one nie podlegają ograniczeniom czasowym (art. 248 u.o.o.).

Zawodową służbę wojskową pełni się na stanowisku służbowym lub w miejscu podwyższania swoich kwalifikacji (uczelni wojskowej, szkole podoficerskiej, centrum szkolenia, ośrodka szkolenia). Zawodową służbę wojskową można pełnić również w tak zwanej dyspozycji (art. 191 u.o.o.),

co oznacza stan, w którym żołnierz zawodowy nie pełni funkcji na żadnym stanowisku służbowym ani nie szkoli się, a jedynie pozostaje w oczekiwaniu na dalsze decyzje osób przełożonych dotyczące jego osoby. W odróżnieniu od innych form pełnienia czynnej służby wojskowej powołanie do zawodowej służby wojskowej następuje na czas nieokreślony (art. 185 ust. 2 u.o.o.), obowiązują także inne normy, które należy spełniać aby móc rozpocząć ten rodzaj służby – zgodnie z rozporządzeniem Ministra Obrony Narodowej z dnia 25 marca 2024 r. w sprawie orzekania o zdolności do służby wojskowej i trybu postępowania wojskowych komisji lekarskich w tych sprawach^[15] osoby badane przez komisje lekarskie dzieli się na sześć grup, z czego grupa III, IV V i VI dotyczy żołnierzy zawodowych (grupa zależna jest od stanowiska służbowego i rodzaju Sił Zbrojnych, w których planowana jest służba – podział zgodnie z Załącznikiem nr 1 do rozporządzenia). Niektóre normy powodują konflikty, szczególnie ze względu na niewystarczający stopień standaryzacji i charakter uznaniowy, np. te dotyczące tatuaży i kwestii oceny, czy są one oszpecające czy nie. Wyrazem takiego konfliktu jest chociażby sprawa rozpoznana przez Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie, dotycząca skargi K.G. na orzeczenie Centralnej Wojskowej Komisji Lekarskiej^[16].

Służba w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny to piąta możliwość pełnienia czynnej służby wojskowej. Dla wyjaśnienia, zgodnie z ustawą, „czas wojny” jest to czas działań wojennych prowadzonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, których początek i koniec jest określany w trybie postanowienia Prezydenta RP, wydanego na wniosek Rady Ministrów (art. 2 pkt 2 u.o.o.), zaś „mobilizacja” jest to proces przygotowania państwa, w tym Sił Zbrojnych, do osiągnięcia gotowości do przeciwdziałania bezpośrednio zewnętrznemu zagrożeniu bezpieczeństwa państwa, uruchamiany zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (art. 2 pkt 16 u.o.o.).

Mobilizacja jest związana z prawnym i organizacyjnym przygotowaniem (a w praktyce przekształceniem) struktur państwa, dlatego należy podkreślić, że w znacznej mierze dotyczy administracji oraz gospodarki państwa, nie tylko Sił Zbrojnych. Zgodnie z art. 136 Konstytucji RP powszechna mobilizacja może być zarządzona przez Prezydenta RP na wniosek Prezesa Rady Ministrów w przypadku bezpośredniego zewnętrznego niebezpieczeństwa dla państwa.

¹⁵ Dz. U. z 2024 r., poz. 466.

¹⁶ Zob. wyrok WSA w Warszawie z dnia 2024-02-15, II SA/Wa 979/23. <https://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/6A8AA33E73>. [dostęp: 13.07.2024].

Odwrotnością mobilizacji jest demobilizacja, która jest przejściem ze stanu wojennego w stan pokojowy i w jej zakres wchodzi czynności związane z rozformowaniem jednostek specjalnie sformowanych na czas wojny, powrotem do stanu etatów czasu pokoju, sprzedażą lub zniszczeniem zbędnych zapasów wojskowych i broni^[17].

Oprócz pełnienia czynnej służby wojskowej można pełnić tak zwaną służbę w rezerwie. Dzieli się ona na aktywną rezerwę (AR), tworzoną przez osoby, które zgłosiły chęć pełnienia służby w aktywnej rezerwie, złożyły przysięgę wojskową i nie pełnią innego rodzaju służby wojskowej oraz nie ukończyły 60. roku życia (w niektórych przypadkach 63. roku życia) oraz pasywną rezerwę (PR) tworzoną przez osoby, które mają uregulowany stosunek do służby wojskowej i nie pełnią innego rodzaju służby wojskowej, i nie podlegają militaryzacji oraz nie ukończyły 60. roku życia, a w przypadku osób posiadających stopień podoficerski lub oficerski – 63. roku życia (art. 131 ust. 2 i 3 u.o.o.). Służba w rezerwie ma na celu zapewnienie uzupełnieniowych potrzeb Sił Zbrojnych.

4 | Służba zastępcza

Równoznaczne ze spełnianiem obowiązku zasadniczej służby wojskowej przez osoby podlegające jej odbyciu jest odbycie służby zastępczej. Polega ona na pełnieniu służby w formacjach uzbrojonych niewchodzących w skład Sił Zbrojnych (tj. w Policji i Straży Granicznej^[18]) oraz, jak wskazano w ustawie, na wykonywaniu prac na rzecz ochrony środowiska, ochrony przeciwpożarowej, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, opieki nad osobami z niepełnosprawnościami albo bezdomnymi oraz na rzecz administracji publicznej i wymiaru sprawiedliwości przez podlegających obowiązkowi służby wojskowej, którym przekonania religijne lub wyznawane zasady moralne nie pozwalają na pełnienie tej służby (art. 559 ust. 1 u.o.o.).

¹⁷ Sylwia Wojnarowska-Szpucha, „Mobilizacja” [w:] *Encyklopedia Bezpieczeństwa Narodowego*, red. Jolanta Itrich-Drabarek, Andrzej Misiuk, Szymon Mitkow, Patrycja Bryczek-Wróbel (Warszawa: WAT, 2024).

¹⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 2023 r. w sprawie określenia formacji uzbrojonych niewchodzących w skład Sił Zbrojnych, w których pełniona jest służba zastępcza (Dz. U. z 2023 r., poz. 1769).

Służbę zastępczą odbywa się na wniosek osoby przeznaczonej do odbycia obowiązkowej zasadniczej służby wojskowej, po uzyskaniu zgodny uprawnionej komisji. Ten rodzaj służby pełni się w podmiotach 9 lub 18 miesięcy (w zależności od poziomu wykształcenia, osoby z wykształceniem wyższym odbywają ją przez 9 miesięcy), a w formacjach uzbrojonych 12 miesięcy (art. 561 ust. 1 u.o.o.).

5 | Wykonywanie obowiązków wynikających z nadanych przydziałów mobilizacyjnych i pracowniczych przydziałów mobilizacyjnych

Obowiązek obrony Ojczyzny wypełnia się również poprzez wykonywanie obowiązków wynikających z nadanych przydziałów mobilizacyjnych i pracowniczych przydziałów mobilizacyjnych.

Przydział mobilizacyjny jest to imienne wyznaczenie żołnierza zawodowego, osoby będącej w rezerwie, na stanowisko służbowe określone etatem czasu wojennego, zgodnie z wymaganiami kwalifikacyjnymi oraz predyspozycjami określonymi dla tego stanowiska, natomiast pracowniczy przydział mobilizacyjny to imienne wyznaczenie pracownika resortu obrony narodowej albo pracownika zatrudnionego u innego pracodawcy na stanowisko określone etatem czasu wojennego (art. 2 u.o.o.).

Dokument stanowiący potwierdzenie nadania w czasie pokoju przydziału mobilizacyjnego oraz pracowniczego przydziału mobilizacyjnego, a tym samym powołujący na przydział mobilizacyjny do określonej jednostki wojskowej w przypadku zarządzenia mobilizacji to tak zwana Karta mobilizacyjna. Jest to druk ściśłego zarachowania. Zobowiązuje ona osobę powołaną do stawienia się we wskazanym terminie do jednostki wojskowej lub (w zależności od przydziału) do pozostania w gotowości do powołania w terminie późniejszym. Uchylenie się od obowiązku służby wojskowej wskazanej w karcie mobilizacyjnej grozi karą pozbawienia wolności^[19].

Osoby posiadające przydział mobilizacyjny są obowiązane w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny stawić się w miejscu i czasie określonych w karcie mobilizacyjnej. Osoby posiadające pracowniczy przydział

¹⁹ Wojnarowska-Szpucha, „Mobilizacja”.

mobilizacyjny są obowiązane stawić się w miejscu i czasie określonych w karcie mobilizacyjnej, w razie ogłoszenia mobilizacji, w czasie stanu wojennego oraz w czasie wojny (art. 535 ust.1 u.o.o.).

6 | Pełnienie służby w jednostkach zmilitaryzowanych

W przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego na całym terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, stanu wojennego, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny, Rada Ministrów może objąć militaryzacją jednostki przewidziane do militaryzacji, na które nałożono obowiązek realizacji zadań szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa lub obronności państwa^[20]. Po objęciu militaryzacją jednostki przewidziane do militaryzacji realizują zadania szczególnie ważne dla obronności lub bezpieczeństwa państwa. Wykaz jednostek przewidzianych do militaryzacji prowadzi Minister Obrony Narodowej, a sposób i tryb ustalania jednostek przewidzianych do militaryzacji określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 kwietnia 2022 r. w sprawie militaryzacji^[21].

Do służby w jednostkach zmilitaryzowanych mogą być przeznaczone osoby, którym nadano przydział organizacyjno-mobilizacyjny (art. 605 ust. 1 u.o.o.). Do służby tej mogą zostać powołane także inne osoby, jeżeli posiadają kwalifikacje przydatne do tej służby (art. 606 ust. 3 u.o.o.). Osoby przeznaczone do służby w jednostkach zmilitaryzowanych podlegają powołaniu w terminie i miejscu określonych w wezwaniu (art. 606 ust. 1 u.o.o.).

7 | Świadczenia na rzecz obrony

Najwięcej kontrowersji budzi w Polakach obowiązek świadczeń na rzecz obrony (osobistych i rzeczowych), co widoczne jest w sporach rozpatrywanych przez sądy administracyjne. Zważywszy na fakt, że żyjemy w społeczeństwie (a także w systemie prawno-politycznym), które ceni

²⁰ Art. 600. 1. Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny

²¹ Dz. U. z 2022 r., poz. 1198.

wolność oraz własność, pewne oburzenie budzi zobowiązanie obywatela do wykonywania prac lub oddania w użytkowanie swojej własności. Jednakże obowiązek wykonywania świadczeń na rzecz obrony, podobnie jak obowiązek pełnienia służby wojskowej, wynika wprost z Konstytucji RP, w tym przypadku z art. 84, stosownie do którego każdy jest obowiązany do ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych, w tym podatków, określonych w ustawie.

Należy wziąć pod uwagę również fakt, że obowiązkiem państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa swoim obywatelom – obowiązek ten wynika wprost z art. 5 Konstytucji RP, zgodnie z którym Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju. Niemniej zapewnienie bezpieczeństwa nie jest możliwe bez zapewnienia skutecznej obrony przed zagrożeniami.

Na poziomie państwa taką obronę zapewniać ma skutecznie działający system obronny państwa (SOP). System Obronny Państwa składa się z wielu elementów, które współdziałając, zapewniają trwanie państwa w sytuacji pojawienia się zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa oraz wojny. Wiele zadań, które należy wykonać, aby SOP był efektywny, należy do obowiązków państwa (służb państwowych, administracji publicznej itp.), jednak same państwo, bez zaangażowania się społeczeństwa, może nie być w stanie zapewnić należytego poziomu obrony i ochrony swoim obywatelom. Wynikać to może z wielu powodów, m.in. niedostateczne dofinansowanie służb Sił Zbrojnych, rozległe terytorium, liczba i struktura ludności^[22].

Polski system obronny państwa, zgodnie ze Strategią Obronności Rzeczpospolitej Polskiej 2009 (dokument planistyczny, określający uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju w zakresie obronności państwa polskiego), stanowi skoordynowany zbiór elementów kierowania i elementów wykonawczych, a także realizowanych przez nie funkcji i procesów oraz zachodzących między nimi relacji. SOP tworzą wszystkie siły i środki przeznaczone do realizacji zadań obronnych, odpowiednio do tych zadań zorganizowane, utrzymywane i przygotowywane. Organizacja i funkcjonowanie SOP oparte jest na przepisach prawa powszechnie obowiązującego, a także

---

²² Urszula Staśkiewicz, *Przygotowania obronne społeczeństwa polskiego. Wybrane aspekty* (Warszawa: TWO, 2020), 207-208.

na postanowieniach wynikających z umów i traktatów międzynarodowych, których Polska jest stroną^[23]. SOP składa się z trzech podsystemów:

1. podsystemu kierowania obronnością państw;
2. podsystemu militarnego;
3. podsystemu niemilitarnego.

Dla celów niniejszych rozważań najistotniejszy jest podsystem niemilitarny, który stanowią pozamilitarne struktury obronne, tj. administracja rządowa, samorząd terytorialny oraz inne podmioty i instytucje państwowe, na które nałożono obowiązek realizacji zadań na rzecz obronności państwa^[24]. Jako że ten obowiązek nakłada na obywateli Konstytucja RP oraz ustawa o obronie Ojczyzny, obywatele w myśl Strategii są więc częścią niemilitarnego podsystemu SOP.

Warto również podkreślić, że w najnowszej Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (z 2020 r.) zwrócono uwagę na potrzebę podniesienia odporności państwa na zagrożenia przez tworzenie systemu obrony powszechnej, opartego na wysiłku całego narodu oraz budowanie zrozumienia dla rozwoju odporności i zdolności obronnych Rzeczypospolitej Polskiej. W dokumencie wskazano takie cele, jak: budowa systemu obrony powszechnej w pełni wykorzystującej potencjał podmiotów systemu edukacji i szkolnictwa wyższego, społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych oraz obywateli, który będzie stanowił kompleksową odporność państwa na zagrożenia niemilitarne i militarne; budowa kapitału społecznego przez kształtowanie umiejętności współpracy, sieci formalnych i pozaformalnych organizacji społecznych oraz kształtowanie wspólnoty wartości w polskim społeczeństwie; promowanie postaw patriotycznych, powinności obywatelskich oraz zachowań prospołecznych^[25].

Opracowanie i realizacja Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2020 r. wynikły z potrzeby zapewnienia zdolności

---

²³ *Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej. Strategia sektorowa do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* (Warszawa: Ministerstwo Obrony Narodowej, 2009), pkt 57.

²⁴ *Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej. Strategia sektorowa do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* (Warszawa: Ministerstwo Obrony Narodowej, 2009).

²⁵ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, zatwierdzona w dniu 12 maja 2020 roku przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, 15-16.

państwa do przeciwdziałania zagrożeniom i sprostania wyzwaniom, wynikającym ze zmieniających się uwarunkowań bezpieczeństwa Polski. Jak wskazano we Wstępie do tego dokumentu, Strategia określa kompleksową wizję kształtowania bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej we wszystkich jego wymiarach, uwzględniając jego aspekt podmiotowy oraz przedmiotowy. Celem dokumentu jest wykorzystanie szans, dzięki którym możliwa będzie poprawa bezpieczeństwa państwa i obywateli, zapewnienie jego dalszego rozwoju oraz wzmacnianie pozycji Rzeczypospolitej Polskiej na arenie międzynarodowej. Interesy narodowe oraz cele strategiczne w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego zostały sformułowane w zgodzie z wartościami narodowymi określonymi w Konstytucji RP^[26].

Rozważając zatem zasadność obowiązku wykonywania świadczeń na rzecz obrony, warto zauważyć, że to konieczność zaspokojenia egzystencjonalnych potrzeb istnienia i przetrwania narodu oraz państwa determinuje główny cel polityki państwa, jakim jest zapewnienie jego bezpieczeństwa w wymiarze narodowym i międzynarodowym^[27] i to właśnie z potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa państwa i narodu wynika obowiązek obrony Ojczyzny, w tym wykonywania świadczeń na rzecz obrony.

Świadczenia nie są też niczym nowym czy niespotykanym. Obowiązek ten był nakładany na obywateli także w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej na podstawie wcześniej powołanej ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. Świadczenia takie były również nakładane na obywateli już w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Wtedy, podobnie jak dziś, mimo oczywistej potrzeby wzmocnienia zdolności obronnych państwa, obywatele również nie byli skłonni do wykonywania takich świadczeń. Jak zauważył Dariusz Rodziewicz, lata funkcjonowania w odmiennych systemach prawno-politycznych doprowadziły do naturalnej reakcji obronnej społeczeństwa na próby ograniczenia świeżo zdobytych praw wolności obywatelskiej na rzecz przymusowego obowiązku świadczenia na rzecz przygotowań obronnych państwa^[28]. Postanowiono zatem edukować i aktywizować

---

²⁶ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, zatwierdzona w dniu 12 maja 2020 roku przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów.

²⁷ Jan Wojnarowski, „Model systemu obronnego państwa w systemie bezpieczeństwa narodowego”, [w:] *System bezpieczeństwa narodowego RP. Wybrane problemy*, red. Waldemar Kitler, Krzysztof Drabik, Izabela Szostek (Warszawa: Akademia Obrony Narodowej 2014), 260.

²⁸ Dariusz Rodziewicz, *Obowiązek świadczeń wojennych w systemie obronnym Polski w latach 1919-1939* (Oświęcim: Wydawnictwo Napoleon V, 2017), 7.

społeczeństwo przez różnego rodzaju publikacje^[29]. Rozpoczęto także tworzenie w tym zakresie regulacji prawnych. Wśród istotniejszych prawnych rozwiązań można wskazać, w kolejności chronologicznej:

- ustawę z dnia 11 kwietnia 1919 r. o rzeczowych świadczeniach wojennych^[30];
- rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 26 sierpnia 1927 r. o rzeczowych świadczeniach wojennych^[31];
- rozporządzenie Ministra Spraw Wojskowych, Ministra Spraw Wewnętrznych, Ministra Sprawiedliwości, Ministra Przemysłu i Handlu, Ministra Rolnictwa, Ministra Komunikacji i Ministra Robót Publicznych z 23 listopada 1929 r. w sprawie wykonania art. 12, 13, 32, 36 i 48 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 26 sierpnia 1927 r. o rzeczowych świadczeniach wojennych^[32];
- rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. o rzeczowych świadczeniach wojennych^[33];
- ustawa z dnia 30 marca 1939 r. o powszechnym obowiązku świadczeń rzeczowych^[34];
- Instrukcja tymczasowa z dnia 29 sierpnia 1939 r. w sprawie określenia warunków i sposobu wypłaty wynagrodzenia za przedmioty świadczeń rzeczowych, pobrane w czasie mobilizacji, wojny lub gdy wymaga tego interes obrony Państwa, stwierdzony uchwałą Rady Ministrów^[35].

Współcześnie, prawną podstawę do realizacji świadczeń na rzecz obrony stanowi – jak wskazano – ustawa o obronie Ojczyzny, jednak kwestie świadczeń na rzecz obrony reguluje także ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych

---

²⁹ Zob. np. Wacław Stachewicz, „Kilka uwag o przygotowaniu narodu do wojny” *Bellona*, z. 2 (1921); Władysław Sokołowski, „Organizacja narodu na czas wojny” *Bellona*, z. 3 (1929).

³⁰ Dz. Praw Państwa Polskiego nr 32, poz. 264.

³¹ Dz. U.R.P. nr 79, poz. 687.

³² Dz. U. nr 83, poz. 621.

³³ Dz. U. nr 95, poz. 859.

³⁴ Dz. U. nr 30, poz. 200.

³⁵ M.P. nr 201, poz. 487.

i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej^[36].

Świadczenia na rzecz obrony dzielą się na: świadczenia osobiste w czasie pokoju, świadczenia rzeczowe w czasie pokoju, świadczenia w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny oraz świadczenia szczególne.

W myśl ustawy o obronie ojczyzny obowiązek wykonywania świadczeń osobistych może zostać nałożony na osoby, które ukończyły 16 rok życia, a nie przekroczyły 60 lat. Ustawa zawiera jednak zamknięty katalog osób, które zostały z tego obowiązku wyłączone (art. 625 ust. 1). Świadczenia te przybierają zwykle formę prac doraźnych na rzecz przygotowania obrony państwa albo zwalczania klęsk żywiołowych, likwidacji skutków klęsk żywiołowych oraz zarządzania kryzysowego. Mogą również przybrać obowiązek użycia posiadanych narzędzi prostych lub posiadanych środków transportowych (w zakresie dostarczania dokumentów, a nie w zakresie świadczeń rzeczowych).

Nałożenie obowiązku świadczenia osobistego na rzecz obrony w czasie pokoju następuje w drodze decyzji administracyjnej wydanej przez wójta (odpowiednio: burmistrza, prezydenta miasta). Do decyzji stosuje się zatem zasady określone w kodeksie postępowania administracyjnego, w tym odpowiednie terminy i drogę odwoławczą: decyzje należy dostarczyć na 14 dni przed terminem obowiązkowego stawienia się do wykonania świadczenia, a od decyzji przysługuje osobie obowiązanej i wnioskodawcy odwołanie do wojewody, w terminie 7 dni od dnia doręczenia decyzji (art. 620 i 621 u.o.o.). Tryb nakładania, wykonywania i zwalniania z obowiązku świadczeń osobistych, określa Rada Ministrów w drodze rozporządzenia.

Wszystkie wnioski (osoby uprawnione do złożenia wniosku: szef wojskowego centrum rekrutacji, kierownik jednostki przewidzianej do militaryzacji, kierownik jednostki organizacyjnej wykonującej zadania na potrzeby obrony państwa) o przeznaczenie osób do wykonywania świadczeń osobistych, wpływające w czasie pokoju do organów wykonawczych gmin, muszą zawierać informacje, czy świadczenie jest planowane do wykonania w czasie pokoju czy w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny.

Świadczenia rzeczowe w czasie pokoju mogą być nałożone na urzędy i instytucje państwowe, przedsiębiorców i inne jednostki organizacyjne, a także osoby fizyczne. Polegają one na oddaniu do używania posiadanych nieruchomości i rzeczy ruchomych na cele przygotowania obrony państwa albo zwalczania klęsk żywiołowych, likwidacji ich skutków oraz

³⁶ T.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2091; dalej: u.s.w.

zarządzania kryzysowego i są wykonywane na rzecz Sił Zbrojnych, jednostek przewidzianych do militaryzacji oraz jednostek organizacyjnych wykonujących zadania na potrzeby obrony państwa albo zwalczania klęsk żywiołowych, likwidacji ich skutków oraz zarządzania kryzysowego. Nie wszystko jednak może być przedmiotem świadczeń rzeczowych w czasie pokoju – w ustawie zawarto zamknięty katalog wyłączeń (art. 628 ust. 5 u.o.o.), wśród których można wskazać takie, jak: parki narodowe i rezerwy przyrody, przedszkola i domy dziecka, biblioteki i muzea, a także moce produkcyjne, naprawcze lub usługowe przedsiębiorcy. Podobnie jak w przypadku świadczeń osobistych świadczenia rzeczowe nakładane są w drodze decyzji administracyjnej, od której przysługuje odwołanie (w terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji).

W razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny obowiązek wykonywania świadczeń osobistych i rzeczowych jest bardziej restrykcyjny i wymaga szybszego działania, tj. decyzji o nałożeniu obowiązku świadczenia (nadanej na podstawie doraźnie zgłoszonych wniosków przez organy i kierowników jednostek organizacyjnych, o których mowa w art. 620 ust. 1 u.o.o., a także dowódców jednostek wojskowych) nadaje się rygor natychmiastowej wykonalności w terminie w niej określonym, a w szczególnych sytuacjach wójt (burmistrz, prezydent miasta) może nakładać obowiązek świadczeń osobistych lub rzeczowych również w drodze obwieszczeń lub w inny sposób. Kolejną różnicą jest czas wykonywania świadczeń osobistych, który w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny nie może przekraczać jednorazowo 7 dni (dla porównania okres wykonywania świadczeń osobistych w czasie pokoju nie może przekraczać jednorazowo 12 godzin, a w stosunku do kurierów oraz osób dostarczających i obsługujących przedmioty świadczeń rzeczowych 48 godzin, zaś nałożenie obowiązku wykonania świadczenia osobistego może nastąpić najwyżej trzy razy w roku).

Ustawa o obronie Ojczyzny wprowadza także tak zwane świadczenia szczególne. Dotyczą one odpłatnego dostosowania i przebudowania różnego rodzaju obiektów, obowiązku utrzymywania mocy produkcyjnych, nakazu gromadzenia, przechowywania i konserwacji przedmiotów niezbędnych z punktu widzenia obrony państwa, a także wykonywania zadań mobilizacyjnych na rzecz Sił Zbrojnych. Zobowiązane do tego typu świadczeń mogą być terenowe organy administracji rządowej, instytucje państwowe, organy samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorcy i inne jednostki organizacyjne, a wykonanie obowiązku lub zadania następuje na podstawie umowy zawartej z wykonawcą przez Ministra Obrony Narodowej.

Warto również w tym miejscu wspomnieć o świadczeniach wykonywanych w czasie stanu wojennego. Stan wojenny może wprowadzić Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów na części albo na całym terytorium państwa w razie zewnętrznego zagrożenia państwa, w tym spowodowanego działaniami o charakterze terrorystycznym lub działaniami w cyberprzestrzeni, zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji.

W myśl ustawy 2002 r. o stanie wojennym w czasie stanu wojennego Minister Obrony Narodowej przedstawia właściwym organom potrzeby w zakresie świadczeń organów państwowych i jednostek samorządu terytorialnego, przedsiębiorców i innych jednostek organizacyjnych oraz osób fizycznych, na rzecz Sił Zbrojnych i obrony państwa i współdziała w tym zakresie z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych, a zgodnie z art. 25 ust. 1 w czasie stanu wojennego można wprowadzić zarząd komisaryczny dla przedsiębiorców, jeżeli przedmiotem ich działalności jest wytwarzanie wyrobów lub świadczenie usług o szczególnym znaczeniu dla bezpieczeństwa lub obronności państwa, a także można nałożyć na osoby fizyczne i osoby prawne prowadzące gospodarstwa rolne obowiązek wykonywania świadczeń polegających na dostawach na rzecz określonych podmiotów produktów rolno-spożywczych oraz na uprawie określonych gatunków roślin i hodowli zwierząt. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że zarządca komisaryczny może wydawać polecenia w formie pisemnej organom przedsiębiorcy w sprawach związanych z wytwarzaniem wyrobów lub świadczeniem usług o szczególnym znaczeniu dla bezpieczeństwa lub obronności państwa. Polecenia wydane przez zarządcę komisarycznego podlegają natychmiastowemu wykonaniu. Niestosowanie się do wymogów ustawy podlega sankcją karnym, a rozpoznawanie spraw określonych następuje w trybie przepisów o postępowaniu w sprawach o wykroczenia w postępowaniu przyśpieszonym. Dla przykładu, kto nie wykonuje świadczenia polegającego na dostawie na rzecz określonego podmiotu produktów rolno-spożywczych, nie uprawia określonego gatunku roślin lub nie hoduje określonego gatunku zwierząt albo utrudnia lub udaremnia wykonywanie tego obowiązku przez osobę do tego zobowiązaną, podlega karze aresztu albo grzywny (art. 33 ust. 1 u.s.w.).

8 | Podsumowanie

Ustawa o obronie Ojczyzny była wyczekiwany aktem normatywnym. Jak wskazał Jarosław Matwiejuk, jest ona klasycznym przykładem „ustawy wykonawczej” do konstytucyjnej regulacji zagadnień związanych z problematyką bezpieczeństwa państwa, w tym bezpieczeństwa militarnego^[37]. W ustawie zaktualizowano wiele kwestii oraz dokonano brakującego do tej pory uszczegółowienia rozwiązań normatywnych znajdujących się w Konstytucji.

Takie uporządkowanie jest szczególnie ważne w czasie podwyższonego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, gdy za naszą wschodnią granicą toczy się wojna. Prawne regulacje pozwalają sprawniej i pewniej zarządzać systemem bezpieczeństwa i obronności państwa, ułatwiają proces decyzyjny i minimalizują ryzyko ewentualnych błędów. Ważne jest również uświadamianie obywateli, jak ważna jest ich rola w sytuacji kryzysu oraz w czasie wojny.

Niemniej, nie można pominąć faktu, że ustawa nie rozwiązuje wszystkich niejasności (choćby wspomniana kwestia tatuaży i tego czy są oszpecające, czy nie) i nie obejmuje wszystkich obywateli, a tym samym nie wskazuje w jaki sposób swój konstytucyjny obowiązek wypełniać mają osoby nieobjęte ustawowymi regulacjami. Konstytucja bowiem jasno stanowi, że obowiązek ten obejmuje wszystkich obywateli. W jaki zatem sposób obowiązek ten mają wypełniać osoby z podwójnym obywatelstwem lub osoby, które z przyczyn fizycznej niepełnosprawności tudzież starszego wieku nie mogą wykonywać ćwiczeń na poligonie?

Współczesna wojna jest wojną inną niż ta prowadzona w XX czy XIX wieku. Toczy się na wielu płaszczyznach, nie tylko jako tradycyjna wojna na lądzie, morzu i w powietrzu^[38], ale również w cyberprzestrzeni oraz jako wojna psychologiczna. Państwo Polskie pomimo chęci wprowadzania zmian zdaje się nie dostrzegać faktu, że przy odmiennym sposobie prowadzenia wojny, inaczej powinno być także prowadzone przygotowanie obronne, a osoby, które wcześniej nie były objęte ustawowym obowiązkiem obrony Ojczyzny, w XXI wieku mogłyby wykonywać wiele zadań obronnych, które sprawdzą się w nowej wojennej rzeczywistości. Szczególne,

³⁷ Jarosław Matwiejuk, „Act of March 11, 2022 on Defense of the Homeland – Basic Principles and Institutions” *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, nr 6 (2022): 530.

³⁸ Mary Kaldor, *New and Old Wars. Organised Violence in a Global Era*, wyd 3. Cambridge: Polity Press, 2012.

że te osoby do obrony Ojczyzny obliguje Konstytucja. Może warto byłoby rozważyć wprowadzenie regulacji, które obejmują wszystkie grupy? Bez wątplenia zaś należy edukować i przypominać społeczeństwu, że obowiązek obrony Ojczyzny posiadają wszyscy obywatele Rzeczypospolitej RP, nie tylko mężczyźni i nie tylko osoby, które ukończyły 18 lat.

Pozostając w refleksji z otwartym pytaniem, czy powinniśmy rozszerzyć ustawowe regulacje również na te grupy, które są objęte konstytucyjnym obowiązkiem obrony, ale nie mają przypisanych konkretnych zadań obronnych warto na koniec dodać, że wciąż również aktualne są słowa sprzed prawie 100 lat:

Historia ostatnich zmagania światowych wykazała, że wojny nie prowadzi sama armia, ale że udział w niej bierze cały naród. [...] Moment mobilizacji musi od razu postawić do dyspozycji państw wszystkie jego siły, bez względu na to, przy jakim warsztacie pracy będą użyte. Z chwilą wybuchu wojny musi każdy obywatel państwa wziąć na siebie część tego ogromnego ciężaru, który spada na barki walczącego narodu^[39].

Bibliografia

Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego RP, 2013.

Kaldor Mary, *New and Old Wars. Organised Violence in a Global Era*, wyd 3. Cambridge: Polity Press, 2012.

Kitler Waldemar, „Pojęcie i zakres prawa obronnego”, [w:] *Prawo obronne Rzeczypospolitej Polskiej w zarysie*, red. Małgorzata Czuryk, Waldemar Kitler. 17-52. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie, 2014.

Koncepcja Obronna Rzeczypospolitej Polskiej, 2017.

Koziej Stanisław, „Obronność Polski w warunkach samodzielności strategicznej lat 90. XX wieku”, [w:] *Bezpieczeństwo Narodowe*, nr 21. 19-31. Warszawa: Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, 2012.

Matwiejuk Jarosław, „Act of March 11, 2022 on Defense of the Homeland – Basic Principles and Institutions” *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, nr 6 (2022): 529-541. doi: 10.15804/ppk.2022.06.40.

³⁹ Sokołowski, *Organizacja narodu*, 500.

- Rodziewicz Dariusz, *Obowiązek świadczeń wojennych w systemie obronnym Polski w latach 1919-1939*. Oświęcim: Wydawnictwo Napoleon V, 2017.
- Sokołowski Władysław, „Organizacja narodu na czas wojny” *Bellona*, z. 3 (1929): 500-545.
- Stachiewicz Waclaw, „Kilka uwag o przygotowaniu narodu do wojny” *Bellona*, z. 2 (1921): 83-88.
- Staśkiewicz Urszula, *Przygotowania obronne społeczeństwa polskiego. Wybrane aspekty*. Warszawa: TWO, 2020.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, 2003.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, 2007.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, 2014.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, 2020.
- Strategia Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, 2000.
- Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, 2000.
- Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej. Strategia sektorowa do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, 2009
- Wojnarowska-Szpucha Sylwia, „Mobilizacja” [w:] *Encyklopedia Bezpieczeństwa Narodowego*, red. Jolanta Itrich-Drabarek, Andrzej Misiuk, Szymon Mitkow, Patrycja Bryczek-Wróbel, Warszawa: WAT, 2024.
- Wojnarowski Jan, „Model systemu obronnego państwa w systemie bezpieczeństwa narodowego”, [w:] *System bezpieczeństwa narodowego RP. Wybrane problemy*, red. Waldemar Kitler, Krzysztof Drabik, Izabela Szostek. 258-270. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej 2014.

